

DAVLAT XARIDLARI TIZIMIDA ELEKTRON SAVDOLARNI
RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

Tilyayev Xasan,

*Toshkent Kimyo xalqaro universiteti,
public finance yo`nalishi magistri.*

Tel: 97 790 77 90,

Email: x.tilyaev@airi.uz

***Annotatsiya.** Ushbu tezis davlat xaridlari tizimida elektron savdolarini rivojlantirish yo'llari va istiqbollarini o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada O'zbekiston Respublikasida davlat xaridlari tizimining hozirgi holati tahlil qilinib, elektron savdo platformalarini joriy etishning afzalliklari, muammolari va rivojlantirish mexanizmlari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijasida davlat xaridlarini raqamlashtirish orqali shaffoflikni oshirish, byudjet mablag'larini tejash va korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Zamonaviy xalqaro tajribalar asosida O'zbekiston uchun maqbul model taklif etilgan.*

***Аннотация.** Данный тезис посвящен изучению путей и перспектив развития электронной торговли в системе государственных закупок. В статье анализируется текущее состояние системы государственных закупок в Республике Узбекистан, рассматриваются преимущества, проблемы и механизмы развития внедрения электронных торговых платформ. В результате исследования были разработаны практические рекомендации по повышению прозрачности, экономии бюджетных средств и борьбе с коррупцией путем цифровизации государственных закупок. На основе современного международного опыта предложена оптимальная модель для Узбекистана.*

Kalit so'zlar: davlat xaridlari, elektron savdo, raqamlashtirish, tender, xarid platformasi, shaffoflik, e-procurement, byudjet samaradorligi, raqobat, korrupsiyaga qarshi kurash.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiyotda davlat xaridlari milliy yalpi ichki mahsulotning muhim qismini tashkil etadi. O'zbekistonda davlat xaridlari hajmi yildan-yilga oshib bormoqda va bu sohadagi islohotlar mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi uchun strategik ahamiyat kasb etmoqda. An'anaviy xarid usullarining cheklovlari, jarayonlarning noshaffofligi va ma'muriy xarajatlarning yuqoriligi elektron savdo tizimlarini joriy etishni zaruratga aylantirmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabrdagi PF-6079-son Farmoni bilan tasdiqlangan "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasi doirasida davlat xaridlarini raqamlashtirish muhim o'rin tutmoqda. Ushbu tadqiqot elektron davlat xaridlari tizimini rivojlantirish yo'llarini ilmiy-amaliy jihatdan o'rganishga qaratilgan.

Davlat xaridlari sohasidagi asosiy muammolar quyidagilardan iborat: birinchidan, an'anaviy tender jarayonlarining sekinligi va qimmatbaho bo'lishi; ikkinchidan, ishtirokchilar doirasining torligi va monopolistik tendensiyalar; uchinchidan, hujjatlar aylanmasining qog'ozga asoslanishi va insoniy omil ta'sirining yuqoriligi; to'rtinchidan, nazorat va monitoring tizimlarining zaif ekanligi. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, elektron davlat xaridlari tizimini joriy etgan mamlakatlarda xarid narxlari o'rtacha 10-25 foizga kamaygan, jarayonlar muddati esa 30-40 foizga qisqargan. Bu ko'rsatkichlar O'zbekiston uchun ham elektron tizimlarni keng joriy etishning iqtisodiy samaradorligini isbotlaydi.

Yagona elektron xarid platformasini takomillashtirish - O'zbekistonda hozirda xarid.uz platformasi faoliyat yuritmoqda. Ushbu platformani takomillashtirish uchun: sun'iy intellekt asosida narxni monitoring qilish tizimini joriy etish; blockchain texnologiyasi yordamida tranzaksiyalar shaffofligini ta'minlash; real vaqt rejimida tahliliy hisobot tizimini yaratish zarur. Platforma foydalanuvchi

interfeysi soddalashtirilishi va kichik hamda o'rta biznes vakillarining tizimga kirishini osonlashtirish lozim. Raqamli infratuzilmani kuchaytirishda elektron savdolari rivojlantirishning asosiy sharti sifatli raqamli infratuzilmaning mavjudligidir. Buning uchun: barcha davlat xarid sub'ektlarini tezkor internet bilan ta'minlash; elektron imzo va autentifikatsiya tizimlarini kengaytirish; davlat ma'lumotlar bazalarini integratsiya qilish (soliq, statistika, ro'yxatga olish organlari bilan) amalga oshirilishi lozim. Maxsus e-xarid ma'lumotlar markazi tashkil etilishi tizimning uzluksiz ishlashini ta'minlaydi. Huquqiy-normativ bazani mustahkamlash, "Davlat xaridlari to'g'risida"gi qonunni zamonaviy raqamli talablar bilan muvofiqlashtirish, elektron shartnomalar va elektron kafolatlarining huquqiy kuchini mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etadi. Xalqaro standartlar (UNCITRAL Model Qonuni) asosida normativ hujjatlarni yangilash elektron savdolarda xalqaro ishtirokchilarni jalb qilish imkonini beradi. Elektron xarid tizimining samarali ishlashi uchun barcha ishtirokchilar — davlat xodimlari, etkazib beruvchilar va nazorat organlari — tegishli ko'nikmalar va bilimlarga ega bo'lishi shart. Muntazam o'qitish dasturlari, onlayn kurslar va amaldagi xodimlarni qayta tayyorlash tizimini yo'lga qo'yish zarur.

Xalqaro tajriba borasida Janubiy Koreya (KONEPS tizimi), Gruziya (e-procurement.ge) va Ukraina (ProZorro) tajribalari O'zbekiston uchun samarali namunalar bo'lishi mumkin. Xususan, Janubiy Koreyaning KONEPS tizimi joriy etilgandan so'ng davlat xaridlaridagi tejamkorlik sezilarli oshganligi kuzatilgan. Bu tajribalar shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatning asosiy omillari: to'liq ochiq ma'lumotlar siyosati, fuqarolik jamiyati ishtiroki va mustaqil nazorat mexanizmlarining mavjudligidir.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Davlat xaridlari tizimida elektron savdolari rivojlantirish O'zbekiston iqtisodiyotini modernizatsiya qilishning muhim yo'nalishlaridan biridir. Tadqiqot natijalari asosida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

- Xarid.uz platformasini sun'iy intellekt va blockchain texnologiyalari asosida modernizatsiya qilish;
- Davlat xaridlari bo'yicha normativ-huquqiy bazani xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish;
- Barcha davlat organlari va etkazib beruvchilar uchun maxsus o'quv dasturlarini joriy etish;
- Xarid ma'lumotlarini ochiq ma'lumotlar sifatida e'lon qilish va fuqarolik nazoratini kuchaytirish;
- Kichik va o'rta biznes vakillarining elektron xaridlarda ishtiroki uchun maxsus qo'llab-quvvatlash dasturlarini ishlab chiqish.

Ushbu tavsiyalarning izchil amalga oshirilishi davlat xaridlari tizimining shaffofligini oshiradi, byudjet mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlaydi va iqtisodiy raqobatni kuchaytiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining "Davlat xaridlari to'g'risida"gi Qonuni. — Toshkent, 2018. — 25-iyul.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasi to'g'risidagi Farmoni. PF-6079. — Toshkent, 2020. — 5-oktabr.
3. Xoliqov A.A. Davlat xaridlarida raqamli transformatsiya: muammolar va istiqbollar // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. — 2023. — №4. — B. 112-124.
4. Rahimov B.T., Toshmatov S.U. Elektron xarid tizimlarini joriy etishning iqtisodiy samaradorligi // O'zbekiston iqtisodiyoti. — 2022. — №3. — B. 45-58.
5. Transparency International. Government Defence Integrity Index: Procurement Sector Analysis. — Berlin, 2023. — 112 p.

6. World Bank. Benchmarking Public Procurement 2023: Assessing Public Procurement Regulatory Systems in 180 Economies. — Washington D.C.: World Bank Group, 2023.

7. OECD. Government at a Glance 2023: Public Procurement and Digital Transformation. — Paris: OECD Publishing, 2023.

8. European Commission. Public Procurement Reform and E-Procurement Guidelines. — Brussels, 2022.

9. Klijn E.H., Koppenjan J. Governance Networks in the Public Sector. — London: Routledge, 2022. — 268 p.

10. Davlat xaridlari agentligi. O'zbekistonda davlat xaridlari tizimi: 2022-2023 yillar hisoboti. — Toshkent, 2023.

